

ՊԱՅՄԱՆՔ

Թէ ի Պայտայ եւ թէ դաւաճող համար
հարկան զին 180 դշ
վեցանայ » 90 »
Ի պարանխիթուց զին 40 վր
Մեծ թերթ 40 »
Փոքր » 40 »
Չանուցման տողը մէկ անգամի հա-
մար 2 դրութիւն, երկու անգամի հա-
մար 60 վարայ, աւելի անգամի հա-
մար համար 40 վարայ :



Լ Ր Ա Գ Ի Ր

ՔԱՂԱՐԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ԿՈՆՏԱՆՒՆՈՒԳՈՒԽ 20 ՅՈՒՆԻՎԱՐ

ՔԱՂԱՐԱԿԱՆ

Լէվրեթ—Հէրըն լրագրին մէջ
հետեւեալ քաղաքումը կը գտնենք
Ֆատիէֆ անուն Ռուս զորապետին
Արեւելեան խնդրոյն վրայ մօտեւ հը-
րատարակած մէկ տեսարկէն, ուր կը-
սէ թէ այս խնդրին անընդելի կեր-
պիւ կապուած է Լեհաստանի խնդրոյն
հետ երբոր Ռուսիա Լեհաստանի վրայ
տիրեց, կըսէ Ֆատիէֆ զորապետը ի-
րապէս պատերազմի յայտարարու-
թիւն մ'ըրաւ Եւրոպայի դէմ եւ քանի
որ Լեհաստան իր ձեռքը մնաց, պա-
տեհազմն ալ անպակաս պիտի ըլլայ
որով կամ իր թշնամիները պիտի խոր-
տակէ, եւ կամ ինքն իւր հին սահման-
ներէն անդին անցնելու պիտի հար-
կադրի։ Ամեն անգամ որ Լեհաստանի
մէջ խռովութիւն մը ծագի, ղիթմուշ
գետին անկողնի վրայ եւ Արեւելքի մէջ
Ռուսիոյ շահուց դէմ ուղղուած դաշ-
նակցութիւն մը կը կազմուի, քանզի
Արեւելեան խնդրին, ստուգապէս խօ-
սելով, Պարսկան լեւանդիւղէն չպիտի
լուծուի, այլ Ռուսիոյ Արեւմտեան
սահմաններէն վրայ։ Ռուս զորապետն
յետոյ կը պնդէ թէ միայն ղիթմուշի
մէջ Արեւելեան խնդիրը կրնայ Ռուսի-
ոյ շահուց համեմատ լուծուի։ Այս
մտաբ էր որ, կըսէ, 1854ին Ռուսի-
ոյ առաջարկէն Սաւորիոյ դէմ պա-
տերազմ հրատարակելը վաճառի Պա-
րսի վրայ երկուստեք ամենեւն ապահով
ճանապարհը ղիթմուշն է։ Միւսը որ
Ռուսիոյ Առաջարկի նման թշնամի մ'իւր
եւտէն չ'վերցնէ, չ'կրնար քայլ մ'ան-
գամ յառաջ անցնիլ դէպ ի Արեւելքը։
Առաջինը, կը յարէ զորապետը, եւրո-
պայի մէջ Ռուսիոյ հաստատութիւն
գտնելուն շարունակ արգելք մ'է մինչ-
դեռ Լեհերը քաջալերելով Ռուսիոյ
ներքին դարձերը միշտ կրնայ խան-
դարել։ Այսին կը հետեւեցնէ թէ Ա-
սորական փնտցները Ռուսիոյ համար
կենաց եւ մահուան խնդիր մ'է, եւ
կըսէ թէ Ռուսիա Տաճկաստանի մէջ
բան մ'ընէն առաջ պէտք է որ նախ
կայլցիւ, վրայ յարձակելով առաջին-
ական կայսրութիւնը կործանէ։ Անկէ
ետեւ Արեւելք ալ իրեն կը մնայ։ Բայց
այսպիսի բնթացք մը, կըսէ, անգործ-
ձաղրելի է, ըստ որում Ռուսիա ո՛չ մի-
այն Միւրով ժողովրդաց մէջ ճշմարիտ բա-
րեկամ չունի, այլ եւ Լեհաստանի իր ան-
հաշտ թշնամին է, ուստի կը կարծէ թէ
նոր քաղաքականութիւն մը բարձր այս
կրաց վիճակը կը խանդարէ, եւ կ'ա-
ռաջարկէ իւր տէրութեան որ Լեհե-
րուն մեծամեծ զինուորներ ընելով ի-
րեն հետ հաշտեցնէ զանոնք, անկէ
վերջն ալ Միւրով անդերը հրաւրէ
որ Զարին իշխանութեան ներքեւ
դաշնակցի միութիւն մը կազմուի։ Այս
ծրագիրը, կըսէ, Միւրով անգամ խո-
նարկուած է։

ներէն խնդրութեամբ պիտի բնդւորուի,
մանաւանդ երբ տեսնեն որ Ռուսիա
Լեհաստանի հետ արդարութեամբ կը
վարուի, եւ խաղաղութիւն թէ իրենք
ալ իրենց անդադրելի օրէնքներն ու
սովորութիւնները պիտի պահեն։ Այս-
պէս Միւրով անգամ մեծ դաշնակցութիւն
մը կրնայ կազմուիլ, իր մայրաքաղաքն
Արեւելքի մէջ ունենալով։ Չինուորա-
կան եւ արտաքին դարձերը Զարին
անօրինութեան ներքեւ կ'ըլլան, բայց
դաշնակցութեան անգամ եղող Միւրով
անգամ վրայ Ռուսիոյ կայսերական
իշխաններէն վեհապետները դուրսելով
կրնայ թող տուրիլ որ իրենց առաջին
օրէնքներով իրենքն ու կառավարու-
թիւններն ունենան։

Ֆատիէֆ զորապետին երկուստեք
եւ հերքած ծրագիրներն իրենք երազ
անգործադրելի են, բայց իր առաջար-
կածն ալ, որուն համար կրնայ ըսուիլ
թէ դերմանական միութեան նմանու-
թիւնն է, յետոյ սահմաններէն ան-
դին չ'անցնելու փերմանական միութիւն
ուրիշ պարագայից մէջ կատարուեցաւ,
ուստի եւ կրնաւ մասամբ իւրը դու-
րադրել։ Բայց Միւրով անգամ հա-
մար ալ կրնայ ըսուիլ թէ նոյն յաջող
պարագաներն ունի։ Տեսարկին հե-
ղինակը նախ կ'առաջարկէ Լեհաց ըն-
դարձակ արտօնութիւններ տալով դո՛ւ
ընել Բայց եթէ Լեհք փոխարինանք
անգլային անկախութեան զառ ուրիշ
բանով անհնար է որ դո՛ւ ըլլան, եւ
այն անկախութիւնն ալ անմիջապէս
Ռուսիոյ դէմ պիտի դարձադրեն, ի նը-
պաստ Սաւորիոյ եւ Արեւմտեան տե-
րութեանց։ Անկէ վերջը կ'առաջարկէ
որ Ռուսիա բարձր Միւրով անգամ իւր
գերազանցութեան ներքեւ դաշնակ-
ցութիւն մը կազմուի իւր հրաւրէ։ Բայց
այն անգամ, որոյ Ռուսիոյ բարձր կամ
չ'ըլլային ինք ալ կը խոստովանի, եւ որք
զեւ անոր իշխանութեան ներքեւ չ'մտած
կը դադան եւ կը կատարուի անկէ,
իրենք գերեզ կ'ընեն բոլորովին անոր
ձեռքը յանձնելու ապահով ըլլալով որ
իրենց անգլային օրէնքն եւ սովորու-
թեանց բնաւ չ'աւելի։ Միւրով անգամ
թող իրենք որ այս ալ ըլլայ, եւրոպա-
որ Ռուսիոյ ներքեւ զօրութիւնն ան-
գամ խոստ մեծ կը համարի կը թո-
ղու որ առաւել եւս աճի եւ մեծնայ
կարծենք Ֆատիէֆ զորապետին աւելի
լաւ կ'ընէր, որ փոխանակ իւր անգլային
եւ անգլային մասին աշխարհակալութեան
յետքերը դադարելով կ'առաջարկէ թի-
ւերն աշխարհակալութեան դրդուելու,
յորդորէր զայն, որ Արեւելեան լեւ-
զիւրը մոռնալով իւր ներքին դարձոյ
բարձրանան հոկէ, ինչպէս որ կ'աշ-
խատի հիմա բնդրապարկի արքու-
նիքը համապատասխան դադարաւորաց կու-
տակիցներէն աւելի խնամութեամբ։

Միւրով անգամ Միւրով անգամ Միւրով անգամ
հաւատարմագրութեան եւ կատարելու

ուր Պ. Տալիտ Ռուսիոյ տարեկան տե-
ղեկագրէն՝ զոր խորհրդարանին ներ-
կայացուցած է, կը տեսնուի որ եր-
կիրը թէ հարստութեամբ եւ թէ բազ-
մաւարութեամբ միշտ յառաջդիմե-
լու վրայ է։ Կառավարութեան գաւա-
ճուն մասը անցնող տարւոյն մէջ
49,453,149 տղար աւելի եղեր է ծախ-
քէն։

Վերջին պատերազմէն ի վեր,
մուտքին ծախուց վրայ աւելուցը
259 միլիոն տղարի հասած է։ 1865
սեպտեմբերէն ի վեր՝ գանձուցարա-
քը 304 միլիոն տղար ի վեր է, մինչդեռ
տարւոյն 200 միլիոն տղար մուտք բե-
րող տարեքը ալ միանգամայն վեր-
ցեր են։

Պատերազմէն դուրսացած ծախքը
հիւսիսային Նահանգաց համար 4172
միլիոն տղար է հիմա։ Իսկ հարաւա-
յին Նահանգաց համար 9000 տղար։
Վերջին 14 տարւան մէջ 3 մի-
լիոն չափ մարդ եւրոպայէն եւ ուրիշ
զանազան կողմերէ գաղթական դա-
ցեր են հոն։ Ժողովուրդը տարին առ-
նուազն 1 միլիոն 100 հազար հոգի կա-
ւելնայ։ Անցեալ տարի 5000 մըն եր-
կաթմուղի եւ 7000 մըն հեռագրա-
կան գիծ շինուեր է։

Հարաւային Նահանգաց մէջ բա-
րեկեցութիւնն ու զարգացումը նորէն
սկսած է։ Իրենց պէտքերը հանե-
լէ ետեւ 300 միլիոն տղարի բերք ալ
զուրս զրկած են։ Հոն ձիւն ամեն տեղ
աւելցած է եւ խոտ չ'ահաւատ ար-
գելներ կ'աւայր։

Միացեալ Նահանգաց մէջ ան-
շարժ կալուածաց համադրուած ար-
ժէքն է 23,400 միլիոն տղար, որ 1860
էն ի վեր 65,800 միլիոն ըսել է։
տարեկան բերքը 6,925 միլիոն տղար կը
հաշուեն, որ ըսել է մարդ զուր 175
տղար։

Վրաստան արեւմտեանէն տնայ
տարեկան արգելքն է հետեւեալը։

Երկրագործութիւն 3253 միլիոն տո-
ղար, դործուած բաւարակիւցէն 71 միլիո-
նով հաստատու, դործուած բոլորէն 66
միլիոն տղար, երկաթ 120 միլիոն տո-
ղար, սնկ 222 միլիոն կէս տղար, ձիւ-
նարութիւն 160 միլիոն տղար, եր-
կաթմուղի 36 միլիոն տղար։

Այս արհեստները 7,165,000 հոգի
կ'ըրադեցնեն, որոց 6 միլիոնովէն
մօտը երկրագործ են։

Գաղղիոյ լրագրներէն հետեւեալ
կենտրոնական տեղեկութիւնները կու-
տան Ռիւս. Պետարարթ իշխանին եւ
վերջը որ Նուառի վրայ։

Ինչէր Պետարարթ իշխանը Հոռմ
ծնած է 12 սեպտ. 1815 ին եւ Ա.
Նաբոլէոնի եղբայր իւսկէն իշխանին
երբորդ ուրիշն է։ Իր հօրեղբայրը,
Նախկին Սպանիոյ թագաւոր Ժոզէֆին
հետ 1832 ին Միացեալ Նահանգները
դնաց, ուր ֆօլեպպի մէջ ղինուորու-

թեան մտաւ Սանթամարի զորապե-
տին ներքեւ, որ ղինը վաշտապետ
կարգեց։ Քիչ մը վերջն խապա գա-
ճաւ, եւ Պետարարթ կառավարութեան
հետ լաւ չ'վարուելով 1836 ին Հոռմի
երկրներէն վեհապետու, Ռուսիայի
թեան դորձակալաց խումբէ մը պա-
շարուելով, անոնցմէ երկուքը վերա-
ւորեց եւ մէկն ալ սպաննեց։ Հոռմի
Ս. Հրեշտակապետի բերդն երկար
ժամանակ բռնաւարկուէն ետեւ նորէն
Ամերիկա գնաց, յետոյ Անգլիա եւ
անկէ ալ ֆօրֆու ուղեւորեցաւ։ Ալ-
որանիս երկու ուղեւորը երբոր Ռուսի-
կանութեան ղինուոր մը դէմ կեցաւ
իրեն, զարկաւ զայն սպաննեց, եւ
Հիլլենայի երիտասարդաց հետ սաս-
տիկ կռուի բռնուելով, Անգլիական
կառավարութիւնը, որոյ ձեռքն էին
այն ատեն Յոնիական կղզիները, զայն
խապիւր եւ Յունաստանի ամուրքէն
հեռացուց։ Ռուսի խնորա դառնա-
լով ուղեց Գաղղիոյ կամ Եգիպտոսի
փոխարքայ Մէհմէտ Ալիի ծառայու-
թեան մտնել, բայց չ'յաջողեցաւ։
1848 ին Գաղղիոյ յեղափոխութեան
ձայնն առածին պէս վաղեց ֆարիդը-
նաց, եւ ի չորսուիլ հօր յիշատակին
որ միշտ հաւատարմագրութեան եղած
էր, վաշտապետի աստիճան առաւ։
Ֆօրսիքայիները ղինը սահմանադիր
ժողովին անգամ ընտրեցին, ուր միշտ
ձայնայեղ ձախակողմնայն հետ քու-
տուաւ։ Քանի մ'առթի մէջ իւր հօ-
րեղբորդուին էր Նաբոլէոնի (Նա-
բոլէոն Գ.) թարգման կեցաւ, խոր-
հրդարանին մէջ իր լեզուն աստիճի
առաջնական կեանքի մէջ քաջուե-
ցաւ, եւ թիւ լեզուի պարտը շատ
չ'էր յաճախեր։ Երկուսն Գորսիքա որ-
սի կ'ըրթար, բայց շատ անգամ ֆա-
րիդ թիւ լեզու փոքրիկ իր տունը կը բը-
նակէր, եւ երբեմն ալ լրագրներուն
յօդուածներ կուտար։

Վերջոյն Նուառ 22 տարեկան էր
բայց բարձրահասակ եւ յաղթանդամ.
Խաղաղացի բնուանիք մը ըլլալով իր
ճիշտ անունը Մալմէն էր։ Ժուրնալ Տը
Բարի, Ֆիլիպո եւ Ռուսի լրագրներն
ուր մէջ լրագրաւ լինէն ընէն ետեւ,
վերջն ալ Պ. Ռօշֆօրի հրատարա-
կած Մարտի քեզ լրագրին մէջ զրեւ
սկսած էր, երբուն թէ նշանուած էր
եւ յունվար 10 ին պիտի ամուսնանար։

Փարիզի հեռագիրն արգէն ծա-
նայց Գինքի ամուրջ բնուանիքը (այլը
կինը եւ վեց զուակուները) անխա-
ղախաղ թրքական անուն (քանաւանդ)
երիտասարդին մահուան դատաւար-
ութիւնն ու վիտատուի։

Այս քառասունի ոճրագործութեան գաղափարներն ալ որուն մանրամասն նկարագրերը կը կարգանք զաղղիական լրագրաց մէջ, ոչ նուազ արտասովոր է՝ սփռագործին մինչեւ վերջը յայտնուած ազատութեան անդամութեամբ ընդ առնուած արտաքինութեամբ, որ ըստ տուեղիս զարմանք պատճառած է աւմենուն :

Գաղափարութեան վճիռը տրուած օրը, պաշտպան եւ հակառակորդ փառաբանները մտիկ ըլլաւ եւ տես, երբեք երգութեալ գաղափարներն իրենց տալիք վճիռն վրայ խորհելու համար կառանձնանան, ամբաստանեալը դուրս հանուած ժամանակ կը հարցնէ ըստի ոտակներն թէ «այդ իրենց փառքի մեքենայն երկար պիտի տեսէ» :

— Մէկ ժամ . . . թերեւս մէկ ու կէս ժամ, կը պատասխանէ ոտակները :

— Ա՛, կըսէ թրօրման խնդրով, ուրեմն ժամանակ ունինք թուղթ մը խաղալու :

Այս անակնկալ խօսքէն ոտակները կապչի : Թրօրման կը շարունակէ :

— Կը կարծէք թէ այս բաներն իմ վրաս արդեւորութիւն կընեն, Դուք չէք ճանչեր զիս : Հայրի մէջ զիս ծովէն հանած ժամանակներն (թրօրման հոն բռնուած ատեն ինքզինք ծովը նետեր էր) կարծեցին թէ խեղճութեամբ էի, բայց ես այնպէս կեղծեցի : Երբոր զիս կենդանացնելու համար մանանիոյ զանգուածները կը դնէին մարմնոյ վրայ, ես շուրջս խօստանալով մտիկ կընէի : Ես չեմ վախճար : Գիտեմ որ զիս մահուան պիտի դատապարտեն, բայց ես դարձեալ ճշտ հանգիստ կուտեմ . . . : Ասկէց զատ, վճռալինջ ատենին պիտի դիմեմ : Այն միջոցին թղթապապանակը կը գտնուի, ընկերներս երեւան կընեն, եւ այն ժամանակ հարկ կըլլայ ինձի դէմ արուած վճիռը կտորել :

Եւս ժամ ետքը՝ երգութեալ գաղափարներուն հնչակը կը ըսուի, եւ ատենը նորէն կը բացուի :

Գաղափարաց զուխը կը կարգայ վճիռը, որ թրօրման յանգաւորութեան ամեն կէտերը կը հաստատէ : Նախագահը կը հրամայէ որ ամբաստանեալները մտքներն թրօրման անհագ եւ ժպտուն դէմքով ներս կը մտնեն եւ համարձակ քայլերով կերթայ իր նստարանին վրայ կը նստի՝ առանց աչքը վեր վերցնելու :

Ատենագիրը կը կարգայ վճիռը որ զամբաստանեալը մեղադարտ կը վճռէ առանց մեղմանալի պարագաներուն : Թրօրման հաղիւ գլուխը վեր կը վերցնէ :

Ընդհանուր փառաբանը պատժական օրինաց 302 յօդուածին գործադրութիւնը (գլխատութիւն) կառավարէ :

Նախագահը կը հարցնէ, թրօրման պատժոյն գործադրութեանը վրայ ըսուելիք մ'ունի՞ք :

Ամբաստանեալն անհոգ կերպով . . . « Ամենեւին » :

Ատենան հինգ վայրկեանի խորհրդակցելէ ետեւ թրօրման մահուան վճիռը կուտայ :

Ամբաստանեալն այս արտասովոր վճիռն առանց այլայլելու մտիկ կընէ : Նախագահը կընային իրեն թէ երբէք որ ժամանակ ունի վճռալինջ ատեններն դիմելու : Թրօրման ոտքի

վրայ կենէ, ժպտելով կողմնէ առեւանդ եւ անդա՛ դէմքով դուրս կելնէ պահապան զինուորներուն հետ :

Պահապան զինուորներէն մէկը ոճրագործին թեւէն ամուր մը բռնել ուղերթ, թրօրման ըսաւ . « Այդպէս մի՛ սեղմէք զիս, թեւս կը ցաւցունէք » :

Յետոյ աւելցուց ժպտելով . . .

« Այս իրիկուն բոլոր փարիզ իմ վրայ պիտի խօսի : Դուք կը դնեմ որ շատ մարդիկ դո՛ս պիտի ըլլան իմ մահուան գաղափարաւոր լսելով . . . : Իսկ իմ հոգս չէ : »

Ատենան դուրս ելնելէ ետեւ թրօրման բանաբարկեց պահէն անցաւ բարձրագոյն ժպտելով, եւ իր բանաբար երթալու համար ցը ոտք սանդուղէն դնելէ վաղէր վար իջաւ :

Իր բանաբար գաղափար հասած ժամանակ, բանտին վերատեսու ըն ու գործակալները հոն տեսնելով, « խնայա՛ք, ըստ անոնց, ես մահուան գաղափարաւորեցայ : Մըքէն դիտէի այսպէս ըլլալիքը . բայց ամենն այս չէ . այս իրիկուն շատ անթիւ եմ, փառն զի առաւօտէն ի վեր բան մը կըրտծ չեմ » :

Առանց իրեն պատասխան տալու, իր խցիկը մտցուցին զինքը, եւ վերատեսու ըն ըսաւ իրեն որ իր դէպքաները պիտի հանէր եւ մահապարտի բաճկոնը հագնէր :

« Շատ աղէկ » ըսաւ թրօրման հանգարտութեամբ :

Փառնի մը վայրկեան ետքը մահապարտի արտաքին զգեստը հագաւ, զոր չպիտի հանէր մինչեւ գլխատութեան վայրկեան : Այն ժամանակ անկողնին վրայ ինկաւ ու երեսը պատին դարձա՛յ թերեւս սրտին յուզմունքը ծածկելու համար, որ իր ամեն ճգանց հակառակ՝ վերջապէս տիրել էր վերան :

Փարիզէն յունվար 18 թուով կը դրնէ .

« Իրէկ դարձեալ փարիզի մէջ յուզմունք կար, բայց աւելի հետաքրքրութեան համարէր քան թէ խռովութեան : Անցեալ չորեքշաբթի աւուր արտասովորական զրգիւններն անցնելէ ի վեր, երկչոտները միայն կըրնան հաւատալ թէ ծանր շարժում մ'ենելու վրայ է : Սակայն ոմանք կ'երեւակային տակաւին թէ զաղղիական Ֆէնիքսները պատրաստ են պատերազմի ազդակ բաճալ, որուն բաւական զրգիւն կընար տալ իրենց նախագահին՝ Ռօշֆօրի՝ ամբաստանութեան ենթարկուելը : Բայց անոնք կուտելու ճաշակ չունենալով, թէ խորհրդարանին մէջ եւ թէ դուրս անգործութիւնը չը վերադառնալ, Գ. Ռօշֆօն քաղաքան չէ, շարունակ ատենախօսելու անկաւորօշ է, յիշատիւնի մարդու մը բարեխառնութիւն եւ ֆիզիքական ոյժունի, բայց կ'ըսուի թէ լուսնոտ է, եւ նեօյի մէջ վերելք ու արի թաղման ատթիւ մարդուն պատճառն ալ այս էր : Այսու ամենայնիւ երէկ իր ճառախօսութեան ատթիւ քանի մը ատրիկ ի վեր փարիզի մէջ նմանը չունեալ կերպիւ ունից բաց բաղմունքի մը ներկայացու, եւ մուտքի տոմարները շահագէտներէ անուած ըլլալով հատը 100 ֆրանքի ծախսեցան : Դուրս ալ մեծ բաղմունքի կար եւ բոլոր պէտք եղած զգուշութիւնները ձեռք առնուած էին : Այնուամենայնիւ, բայց իրիկունս դէմ թիւյլըրի պարտեղին մէջ հեծեալօրաց խումբ մը երեւցաւ : Յէնի օվաղորդեան եղեղն ալ խումբ մը հետեւակաւ դուրս ելանք, բայց այնպէս կըրեւնար թէ զօրահանգէս մը կը դառնար : Կայսրն ալ թիւյլըրի պարտեղը լծակին եղերքը պատելու եղաւ : Բայց

խորհրդարանին մէջ սկիզբէն մինչեւ վերջը ամեն բան խաղաղութեամբ անցաւ : Գ. Ռօշֆօն այսպէս խօսեցաւ .

« Ձեզ ներկայացուած անգիւղացիներն կրնամ պատասխանել թէ կան յարձակումներ, որոյ զո՛հ եղողներն ինքնին արտօնութիւն կուտան նրեւամ յաւելուլ թէ ժողովուրդը (ժողովն ատենախօսը կ'ընդհատէ), կամ եթէ նախամեծար կը համարուի, ամբողջ որ պաշտօնէից փոփոխութեան անտարբեր է, պիտի ըսէ . « պէտք էր անհաճոյ երեւոյթան մը ո՛ր եւ է կերպիւ խորհրդարանէն հանել » (ժողովականք կ'ընդհատեն Ալօն-տոնք, Ալօն տոնք, զո՛ւրով) . . . : Կուտալարութիւնը խիստ ճախող փարտեցաւ իմ հետ . երկար ժամանակէ ի վեր զիս չնչին, դժուար, անհասկնալի կերպիւ հալածեց : Նախկին պաշտօնեաներէն երկուքը որք այս բաղմունքներուն վրայ նստած են, գրեթէ իմ ձեռքէս բռնելով մինչեւ Ռէնդիլը ժողովը բերին : Թէպէտ ես ներգութիւն ալ կընամ ինքզինքս պաշտպանելու պարզ մրտութիւնն ընելով չեմ ուղեր կառավարութիւնը նոր սխալ մը գործելէ արգելուլ քանզի կայսրութեան փառնէրն հասարակապետութեան օգուտ են » :

Գ. Ռիլիէ պատասխանեց .

« Եթէ Գ. Ռօշֆօր կը ներէ ինձ դատարանին մ'ընել, կը ծանուցանեմ թէ բնաւ անհատկ չ'եմ կառավարութեան զինքն այս ժողովին մէջ տեսնել եւ իր ճառերը մտիկ ընել (ծիծաղ) :

Գ. Ռօշֆօր այս խօսքերուն ներքեւ ծածկուած հեղուութիւնը հասկընալով ըսաւ .

« Կառավարութեան անհաճոյ եղածները հոս խօսած ճառերս չ'են, այլ ուրիշ տեղեր (այսինքն ժողովըրդական գումարմանց մէջ) խօսածներս : Մըքարութեան պաշտօնեայն դէշ սովորութիւն մ'ունի անձնապէս ինձի ուղղելու իր խօսքը . կարգելու իրենն այս ընտանեկանութիւնը (հեղանական միմունջներ) : Պէտք է իր խօսքը խորհրդարանին ուղղէ » :

Գ. Ռիլիէ շարունակեց .

« Կառավարութիւնը հաստատապէս իր միտքը դրած է, որ ա՛լ այսու հետեւ յեղափոխական օրեր չըլլան . ուստի իւրաքանչիւր ոք պիտք է գիտնայ որ անոնց զրգիւնները պիտի դառնան : Մեք չ'ենք կրնար ընդունիլ որ ժողովրդեան երեսփոխան մը խելքը փշածին պէս զէնք առնելու հրաւեր կարգայ եւ ժողովուրդը փողոցները լցնէ : Անպատիւ չ'պիտի թողուք զրգիւնները քանզի որոշած ենք զըրգըութիւններն ալ զսպել : Զսպել բառը, որ վշտով եւ անձկութեամբ լի է, ցաւօք արի կարտասանեմ : Զսպել արեւն թափել է, ուստի կը խնդրենք յայտնի իրեւ միակ չընորհ որ առանց կաթիլ մ'անգամ արեւն թափելու ձգենք մեր պաշտօնը : Ասոր համար . . .

Գ. Կանպէթիւ (ընդհատելով) : Ասոր համար ձեզի կտոր մը ողջմտութիւն պէտք է :

Գ. Ռիլիէ . Ձեզի ալ, Գ. Կանպէթիւ, կտոր մը հայրենասիրութիւն եւ խիղճ պէտք է :

Վերջապէս կառավարութիւնը 222 քուէից առաւելութեամբ Գ. Ռօշֆօնը դատելու որոշումն ընդունեց :

Երէն իրիկունը՝ խումբ մը ատահակ տղաց (կամէն) արմուկն ի բաց առեալ խաղաղութեամբ անցաւ : Բանալը ալ Ասուքի փողոցը Մարտի յէջի գլխատանակին տեղէն կեցցէր : Ռօշֆօն արագին կէս զինուորան մօտ անկարգ ամբոյն մը շատր մանկունք եւ տղաք հասարակաց կառքի մը վրայէն կարմիր լապտեր մ'առնելով Ռարէլ Լը-

րագին գրասենեկին տեղեւ գացին Մարտի յէջի երգելով : Բայց խանութպաններն եւ ճանրայէն անցնողներն իրենց գաղափարներն աղմկաբաները ցրուցին : Պալլարներուն վրայ հեծեալօրաց ստուար խումբ մը պատրաստ կեցած էր, բայց բնաւ կեղծեալ, ո՛չ ալ մէկը վերադարձաւ :

Արդարութեան բարձր ատենը փետրուարի տեւոյն հնդկատանեակին մէջ վերապալ պիտի գումարի Բիէր Պոնարարթի իշխանին դատը տեսնելու համար :

Հռոմէն յունվար 4 թուով փարիզի Թան լրագրին գրուած նամակ մը հետեւալ հետաքրքրաշարժ տեղեկութիւնները կուտայ ընդհանրական ժողովին վրայ :

« Կերտի թէ Յրան—Մատենըրը մեծ հոգ պատճառած են ընդհանրական ժողովի Ս. հայրերուն, եւ նորէն պիտի բանադրուին բացառիկ կերպով, վասն զի արդէն բանադրեալ են : Ձեմ գիտեր թէ Պիոս Թի վերջին Սահմանադրութեան մէջ ըրածէն աւելի ինչ պիտի կրնան ընել . վասն զի կանոնադրապէս նշուելէր էր այն անձինքը որք իրենց անունը Մատեններուն կամ քարաքանդակներուն եւ ուրիշ այս տեսակ անձանց արանդներուն կը նուիրեն, յայտնապէս կամ գաղտնապէս եկեղեցւոյ կամ օրինաւոր իշխանութեանց դէմ թշնամութիւն կը նկատեն, ինչպէս նաեւ անոնք որ ինչ եւ իցէ կերպով կը նպաստեն այս աղանդներուն, եւ ծածուկ գլուխներն ու համախոհները չ'են յայտնի :

« Ասկէց աւելի բացայայտ եւ որոշ կերպիւ բանադրանք կրնայ ըլլալ : Ձեմ կարծեր որ ժողովական հայրերը մարդիկ դժուար խաղաղութեան համար աւելի շնորհալի կերպ մը մը կարենան հնարել :

« Բայց ուսկից յառաջ կուգայ այս սուր բարկութիւնը Մատենութեան դէմ, հին եւ անմեղ ընկերութեան մը դէմ, որուն խորհրդայն ինչ ըլլալը հասկըցուած է, եւ որ բարեգործական ընկերութեան մ'աւելի բան մը չէ եւ չի կրնար ըլլալ :

« Յայտնի կը տեսնուի թէ արհեստական նախանշութիւն մը կայ տար մէջ : Մատենութիւնը կրօնական միաբանութեանց հետ կը մրցի՝ անոնց ընդդէմ : Բայց մէկ յանդիման վրայ տեսնելով, մինչեւ երկուցուց մարդիկ կը պնդեն թէ բարեգործութիւնը ներքին միայն իրենց կը պատկանի, սակէ զատ՝ մատենութիւնը մարդկային բնութեան ինչ ինչ պիտիցը պատասխանելով՝ կրօնական ընկերութեանց հետեւողներէն կամ աշակերտողներէն մէկ քանին անոնց ձեռքէն կը լսէ, վերջապէս եկեղեցիէն դուրս որ եւ է կաղանկերպութիւն վախ կը պատճառէ իրեն, որ եւ է անկախ ընկերութիւն կոտկած կը պատճառէ իրեն : Կուգէ որ ինք միայն մնայ կաղանկերպեալ մարմին, որպէս զի ամեն բան կընելու համար ուրիշ կաղանկերպեալ մարմին մը կամ գործութիւն մը չ'ընտելի իրեն գիտաբար :

« Գաղտնի ընկերութիւններն այսպիսի ատեն անշուշտ գաղտնիք տեսնէ յառաջ եկած չ'կրնար ըլլալ ինչ պիտի ըսէին Ս. հայրերը թէ պատասխան արուէր իրենց թէ Պապական սահմանադրութեան վերջնաւոր յօդուածին գորտ թեամբ՝ չ'կրնար ընկերութեան տեղի խաւարային ընկերութիւն մը կայ : Անոնց չափ յայտնապէս եւ ի ծածուկ մեքենայութիւն նկատող կայ օրինաւոր իշխանութեանց դէմ եկեղեցւոյ

(*) Թրօրման մինչեւ վերջը պնդած էր ատաստանին մէջ թէ հաւատն ընկերներուն ունի եւ սպաննութիւններն անոնց հետ ըրած է, բայց անոնքին տալ չուղեր : Սակայն թղթապապան մը կայ կորսուած, անոր մէջ թուղթերն կրնայ հասկըցուիլ, կըսէ, իր ընկերներուն սով ըլլալ :

